

Nr 13

Utlåtande i anledning av motioner angående likheten inför lagen.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I:980 av herr *Svanström* och II:1125 av fru *Jonäng* hemställas, att riksdagen måtte besluta om en undersökning av rättsväsendets funktion vad gäller likhet inför lagen i enlighet med vad i motionerna anförts.

I motionerna framhålls att likhet inför lagen är en av de grundläggande principerna i vårt samhälle. Denna likställighet är emellertid formell, och dess faktiska innehåll är inte vetenskapligt undersökt och bevisat. Det föreligger därför enligt motionärernas mening ett behov av en vetenskaplig undersökning som tar sikte på de sociologiska sammanhangen inom rättsvården.

Ett dogmatiskt studium av straffrättsreglerna ger föga upplysning om hur olika slag av brottslighet faktiskt bedömes och efter vilka hänsyn straffet utmätas. En kartläggning av domstolarnas praxis är uppenbart nödvändig, om man vill få en systematisk och realistisk inblick i relationerna mellan brott och straff. Härtill behövs en statistisk analys och en sociologisk undersökning.

En dylik analys bör vara av intresse såväl för de enskilda medborgarna som för fackmän, jurister. En analys kan ha direkt betydelse i praktiken genom att visa på de stora linjerna i systemet.

Hur fungerar domstolen när det gäller traditionella brott och de moderna lagöverträdelserna (trafik-, skattebrott och liknande)?

Hur straffas människor i olika socialgrupper? Vilka får fängelsestraff?

Lagbrottet — är det en del av ett mönster som karakteriserar individen och gör honom till lagbrytare? Eller är det ej fråga om att dela människor i två grupper — laglydiga och lagöverträdare — utan i stället en gradfråga?

Materialet bör kunna ge underlag för prövning av hypotesen att de traditionella brotten främst är att finna i de lägre sociala skikten. Är ett eventuellt sådant utfall beroende på en reell och större risk för brottslighet bland dessa, eller kan orsakerna finnas i själva rättskipningen?

Materialet kan också vara vägledande för att lösa konflikten när det gäller fängelsestraff mellan behandlingshänsyn och hänsyn till allmänpreventionen och tjäna till belysning av frågan om avkriminalisering av de traditionella lagöverträdarna.

En sociologisk undersökning av rättsvården i vårt land bör belysa domstolarnas funktion och ge upplysning om hur rättssäkerheten fungerar.

I undersökningen bör tas upp sådana frågor som: sannolikheten för brott i olika socialgrupper, de rättsliga institutionernas praxis när det gäller brottmålsdomar, straffmätningen från sociologisk synpunkt, hur brottsligheten faktiskt blir bedömd och efter vilka hänsyn straff utmätas samt det sociala förhållandet mellan den tilltalade och hans domare.

Beträffande motiveringen i övrigt hänvisas till motion II:1125.

Utskottet

I den mån fog kan finnas för motionärernas uppfattning om bristfälligheter vad gäller upprätthållandet av principen om allas likhet inför lagen torde dessa brister, såvitt utskottet kunnat bedöma, få hänföras till strafflagstiftningen och då närmast till brottsbeskrivningar och avvägningar av straffsatser för olika kategorier av brott. Utskottet vill erinra om att bland annat utformningen av vår strafflagstiftning nyligen berörts i riksdagen, nämligen i ett interpellationssvar av statsrådet Kling i andra kammaren våren 1969. Statsrådet uttalade att utredningsarbete pågick beträffande särskilda slag av brott samt anförde härom.

Sålunda är vissa yttrandefrihetsbrott, nämligen uppvigling, brott mot trosfrid samt sårande av tukt och sedlighet, föremål för översyn genom kommittén för lagstiftningen om yttrande- och tryckfrihet. Frågor om förstärkt integritetsskydd på personrättens område utreds av integritetsskyddskommittén och frågor om ämbetsbrotten av ämbetsansvarskommittén. Åtgärder mot butikssnatterierna övervägs av 1968 års brottmålsutredning. Abortlagstiftningen är också under utredning. Avkriminalisering av fylleriet övervägs. Även andra mera begränsade reformer är aktuella.

Härtill kan fogas att chefen för finansdepartementet avser att för årets riksdag framlägga ett förslag om ny lagstiftning angående skattebrott.

Det kan beträffande här berörda åtgärder sammanfattningsvis sägas att de syftar till att utvecklingen på skilda samhällsområden och inom den allmänna rättsuppfattningen skall bättre än nu är fallet få avspeglas i strafflagstiftningen.

Det synes vidare av stort intresse att chefen för justitiedepartementet i årets statsverksproposition förebådat en genomgripande rättshjälpsreform. Huvudprincipen för reformen säges vara att ingen av ekonomiska skäl skall hindras att ta till vara sina intressen i rättsligt hänseende. Första lagutskottet har i sitt utlåtande nr 5 till årets riksdag, vilket godkänkts av riksdagen, uttalat att ett förslag till lag om allmän rättshjälp torde kunna förväntas bli underställt riksdagen inom en ganska nära framtid.

Av det ovan anförda torde framgå att en omfattande verksamhet pågår som bör leda till vissa resultat i enlighet med motionernas yttersta syfte. Utskottet anser sig med hänsyn bland annat härtill inte böra tillstyrka motionärernas förslag om en särskild undersökning. Utskottet vill emeller-

tid framhålla att kunskaperna om flera av de i motionerna upptagna problemen är bristfälliga och att effektiva forskningsinsatser krävs för att klarlägga dem. De forskningsuppgifter som här är i fråga hör till stor del hemma inom rättssociologin. Enligt utskottets mening är de syften motionärerna vill vinna bäst betjänta av att rättssociologin erhåller goda resurser för forskningsarbete.

Utskottet får med hänvisning till det ovan anförda hemställa

att de likalydande motionerna I:980 och II:1125 inte må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 10 mars 1970

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Möller (s), Oscar Carlsson (s), Eric Peterson (fp), Axel Kristiansson, (cp), Helge Karlsson (s), Kilsmo (fp), fröken Stenberg (m), herrar Ernst Olsson (cp), Hansson (s), Blomquist (m) och Ove Karlsson (s);

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm (s), herrar Larsson i Borrby (cp), Rimås (fp), Nilsson i Bästekille (m), fru Hörnlund (s), herr Wiklund i Härnösand (s), fröken Åsbrink (s), herrar Green (s), Rosqvist (s), fru Jonäng (cp) och herr Sellgren (fp).

Särskilt yttrande

av fru *Jonäng*.

Likhet inför lagen är en av de grundläggande principerna i samhället. Likställigheten är emellertid formell och dess faktiska innehåll är ej vetenskapligt undersökt.

Frågan om likhet inför lagen eller över huvud taget frågan om rättsväsendets funktion i samhället är inte enbart en fråga om utformningen av strafflagstiftningen eller rättshjälpen.

Det är en fråga om domstolarnas funktion och praxis när det gäller avkunnade brottmålsdomar och straffmätningens utformning från sociologisk synpunkt.

En kartläggning av domstolarnas praxis är nödvändig om man vill få en systematisk och realistisk inblick i relationerna mellan brott och straff och hur straffmätningen utfaller i olika sociala skikt.

Jag finner det således angeläget att rättssociologin i enlighet med vad utskottet uttalat erhåller goda resurser och att en sociologisk undersökning i syfte att belysa rättsväsendets funktion i samhället ges stor prioritet i forskningsarbetet.